

МІГРАЦІЙНА НОМЕНКЛАТУРА І МІЖМОВНІ КОНТАКТИ У КООРДИНАТАХ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕТИМОЛОГІЇ (ІТАЛІКО-ГЕРМАНІКА ТА ОРІЄНТОПАЛЕОСЛАВІЯ)

Р.В. Болдирєв

У статті досліджується прामова слов'ян, її просторово-часова стратифікація та етномовні контакти у координатах індоєвропейської етимології. Лінгвістична реконструкція та просторово-часова ідентифікація орієнталізмів здійснюється на широкому лексикографічному матеріалі, що відтворює етноміграційний поступ на теренах Євразії.

1. Одним із найважливіших напрямів сучасної лінгвістичної компаративістики є порівняльно-історичне вивчення слов'янських мов. Праслов'яни і праслов'янська мова протягом своєї майже трьохтисячолітньої історії (25 ст. до н.е. - 6 ст. н.е.) створюють надзвичайно складну, часом суперечливу картину контактів із своїми індоєвропейськими і неіндоєвропейськими сусідами. Просторово-часова стратифікація прамови слов'ян і розвитку окремих слов'янських мов є важливим завданням філологічної славістики. Давні етномовні процеси Євразійського регіону, давні слов'яни за даними етимології і ономастики, проблеми лінгвістичного етногенезу слов'ян і формування слов'янських мов є об'єктом сучасних славістичних студій, досліджуються у студіях О. Брюкнера і А. Мейє, Й. Розвадовського і М. Фасмера, Л. Нідерле і А. Стендер-Петерсена, Т. Лер-Сплавінського і М. Рудницького, В. Кіпарського і К. Мошинського, Л.А. Булаховського і Є. Куриловича, В. Махека і Ф. Славського, О.М. Трубачова і В.В. Мартинова, В.В. Іванова і В.М. Топорова, В.М. Русанівського і Ю. Удольфа, О.С. Мельничука і В.Г. Скляренка, О.Б. Ткаченка і А.П. Непокупного, В.В. Німчука і Г.П. Півторака, Т.Б. Лукинової і П.П. Критенка, І. Стоянова і Ю. Мосенкіса та ін.

1.1 Праслов'янський мовний простір середини III тис. до н.е. останнім часом досить переконаливо локалізується у Центральній Європі (Трубачев 1983: 231-270): на заході — ареал між Дунайською западиною і Ельбою, на периферійному сході - ареал між Віслою і Дністром. Саме цим періодом - III тис. до н.е. - датуються найдавніші зв'язки праслов'ян із італіками, представлені у серії лексем, успадкованих праслов'янами та італіками з індоєвропейської прамови як певної єдності її діалектних груп, порівняймо: праслов. **gospodъ* – латин. *hóspes* "гостинний друг, господар; гість, чужинець", праслов. **gověti* "говіти; щадити, догоджати" – латин. *favēre* "бути доброзичливим, виявляти ласку", праслов. *strǫjiti* – латин. *struere* (<**stroi-u-*) "нашаровувати, будувати" (Болдирєв 200/1: 227).

1.2 Праслов. **gověti* "щадити; догоджати", наявне у старослов. **говѣти** "religiose vereri; благоговіти, жити богобоязливо", рос.-церковнослов. "поститися", болг. *говѣя* "говіно; учтиво, шанобливо мовчу", діал. *говѣем* "мовчати перед свекром й свекрухою першого місяця після весілля", діал. *говѣам* "тс.", макед. *гвее* "дотримуватися звичая шанобливого ставлення до старших у родині (про молоду дружину)", серб. заст. *гѡвети, гѡвѣти* "догоджати; шанувати; (діал.) стояти не рухаючись, у покорі (про молоду під час шлюбного обряду), стояти без діла", словен. діал. *gověti* "похмуро мовчати", хорв. *gòvjeti* "догоджати", давньоруськ. **говѣти** "благоговіти, утримуватися", рос. *говѣть* "поститися", білор. *гавѣць*, укр. *говіти* "тс.", чеськ. *hověti* "задовольняти, влаштовувати; виявляти поблажливість", *hověti si* "відпочивати, зручно влаштовуватися; сприяти, надавати; виявляти доброзичливість; щадити", діал. *hovjeti*, словацьк. *hovět'* "сприяти, виявляти поблажливість; задовольняти; захоплюватися", *hoviet' sa* "відпочивати; байдкувати", верхньолуж. *howić* "сприяти; бути послужливим", споріднене з латин. *favēre* (<**fovēre*<**fou-*– бути доброзичливим, виявляти ласку; сприяти, опікати; підтримувати; бажати, прагнути; схвалювати; (сакральне) благоговійно мовчати, не говорити ні слова", умбр. *foner* "святкові дні", давньоісл. *gá* (<**gāwēn* <**gawōn*), мин.

ч. *gaða* (<**gawiðō*) "шанувати, благоговіти; звертати увагу, турбуватися", норв. діал. *gaa*, та давньоісл. *gaumr* (ісл. *gaumur*) "увага", давньоніжньонім. *gōta* "тс", давньверхньонім. *gouta* "aufmerksamkeit, schmaus", *goumen* "шанувати, турбуватися, охороняти", давньоанг. *gieme* "турбота", гот. *gaumjan* "помічати, звертати увагу", що продовжують ареальну індоєвр. основу **ghou-ē-* "помічати, звертати увагу", що є розширенням індоєвр. *ghou-//g^hou-*, далішні генетичні зв'язки якої остаточно не з'ясовано; проблематичним вважається зближення (Patrubány KZ XXXVII: 428; Meillet MSL VIII: 280) праслов. **govēti* "сприяти, опікувати; підтримувати" з вірм. *govem* "хвалити"; через фонетичні труднощі неприйнятне припущення (Miklosich 1886: 75; Kiparski 1934: 29; Uhlenbeck XV: 487; Миколла РФВ XXXXVIII: 274) про давнє германське запозичення - пор. гот. *gaweiham* "посвячувати, благословити", давньверхньонім. *gawihjan*; помилковим також є пов'язання з давньоінд. *hāvī-ma* "зов, заклик, заклинання" (Meillet MSL VIII: 280; Reichet BB XXVI: 79), що, як і праслов. **zvati* "звати", продовжує індоєвр. **gheu-// *ghau-// *ghau-ə* -"тс." (ЕСУМ I: 541; ЕСУМ II: 249; Фасмер I: 423-424; Черных I: 197; Machek 1968: 181; БЕР I: 258; Skok I: 597; Bezljaj I: 165; ЭССЯ VII: 72-73; Berneker I: 338; Safarewicz Stud.:139; Jóhannesson 1956: 388; Walde, Hofmann I: 464; Дворецкий 419; Walde, Pokorny II: 146; Гамкрелидзе, Иванов 1984: 803-804; Pokorny I: 453; Болдирев 2000/1: 228-229).

2.1 Лексика слов'янських мов у координатах діахронічної інтерпретації є надзвичайно складним утворенням. Етимологічна кодифікація лексичного складу окремих слов'янських мов об'єктивно поглиблює й розширює можливості лінгвістичної реконструкції діалектної диференціації лексики праслов'янської мови різних етапів її розвитку, зокрема, останніх століть її функціонування, приблизно III - IV ст. н.е. "Факти свідчать, що праслов'янські діалектні групи в лексичному відношенні не були монолітними. Особливо це стосується південнослов'янської групи, що складалася з трьох різних у лексичному відношенні підгруп — болгарсько-македонської, сербсько-хорватської і словенської, і меншою мірою західнослов'янської, куди входили лехітська (польсько-поморсько-полабська), чесько-словацька і лужицька підгрупи. Щодо східнослов'янської, то тут лексична диференціація всередині цієї групи була порівняно незначною, що залежало, очевидно, від етнічно-культурної і політичної близькості східнослов'янських племен. Це й зумовило високий процент спільної лексики сучасних східнослов'янських мов, вищий, ніж в інших мовних групах. Але ця близькість не завжди є цілковитою, тобто далеко не завжди поширюється вона на всі східнослов'янські мови і їх діалекти" (Вступ 1966: 535).

2.2 Історично наукова номенклатура праслов'янської мови є результатом подальшого розвитку власне на ґрунті праслов'янських діалектів індоєвропейської лексики, яка у свою чергу звичайно формувалася у трьох напрямках: 1) переважно - пряме або опосередковане успадкування праіндоєвропейської лексики, 2) значно менше - пряме запозичення з інших давніх індоєвропейських мов і 3) досить обмежене - пряме або опосередковане запозичення з давніх неіндоєвропейських мов, що поділяються хронологічно за походженням на 3 лексичні серії: 1) неіндоєвропейські запозичення періоду функціонування протоспільноіндоєвропейської прамови (приблизно VII — VI тис. до н.е.), 2) неіндоєвропейські запозичення за часів функціонування спільноіндоєвропейської прамови (приблизно до V - IV тис. до н.е.), 3) неіндоєвропейські запозичення періоду після розпаду спільноіндоєвропейської прамови (приблизно III тис. до н.е. — VI ст. н.е.).

3. Зокрема, системна етимологічна стратифікація корпусу слов'янських лексичних орієнталізмів у координатах простору і часу розширюють можливості реконструкції фрагментів доісторичних й історичних процесів формування етномовного ландшафту Євразії. Етимологічна кодифікація індоєвропейської лексики

східного походження аналізується у дослідженнях О. Казем-бека і Н. Дашкевича, І. Ковалевського і А. Мухлінського, Ф. Міклошича і Ф. Корша, З. Гомбоца і О. Макарушки, П. Хорна і К. Локоча, А. Соболевського і С.Е. Малова, П. Меліоранського і В. Гордлевського, А. Кримського і А. Рясенена, М. Дмитрієва і О. Самойловича, Д. Немета і М. Конрада, В. Абаєва і М. Баскакова, А. Попова і О. Кононова, О. Прицака і Е. Севортяна, А. Зайончковського і І. Огієнка, Б. Ларіна і А. Львова, В. Філоненка і І. Свенцицького, С. Коткова і К. Менгеса, Дж. Клусона і Е. Наджипа, А. Супруна і С. Стаховського, І. Добродомова і Г. Халимоненка та ін.

4.1 Лексичні запозичення з східних мов є важливим, часом дуже давнім фрагментом "культурного" словника Славії. З позиції урало-алтайської етимологічної експертизи слов'янські лексичні орієнталізми поділяються переважно на такі основні генетичні серії:

1) запозичення, пов'язані переважно з алтайським мовним ареалом (праслов. ***kolbukъ** "клубук", ***хъмелъ** "хміль", праслов. ***obrinъ** "авар", праслов. ***xogōgu** "хоругов; прапор; корогов; (діал.) плем'я", старослов. **Болари ъ** "боярин", **коумиръ** "статуя, якій поклоняються язичники; ідол", **коумиръ** "тс.", давньоруськ. **объре, обьри, оварьскыи** «аварський», давньоруськ. **орьтъма** «покривало», давньоруськ. **половци** «половці», давньоруськ. **сапогъ**, давньоруськ. **серьга**, давньоруськ. **телѣга**, давньоруськ. **ханъ**, давньоруськ. **хоть** "кохана; дружина", давньоруськ. **хынъ** «Terra Hungarogum". давньоруськ. **чага** "дівчина-бранка, полонянка, рабіня", давньоруськ. церковнослов. **челька // чолка** "кайма з бахромою", давньоруськ. **япончица** "мантія, плащ, верхній одяг", давньоруськ. **яруга**);

2) запозичення неалтайського походження (праслов. ***bogъ** "Господь", ***(v)atra** "вогонь", ***volsъ** "волос людини (на голові)", ***divъ** "міфічна тварина; зле божество у вигляді птаха; злий дух; чудовисько", ***dъždъ** "дощ; негода, погана погода", ***gātati** "неясно говорити; чаклувати", ***pātriti** "берегти; стерегти", ***mečъ** "меч", ***opoka** "(переважно) вапно; (заст.) болото<водойма", ***sinjъ** "синій", ***tisъ** "тис", ***torogъ** "сокира", ***turъ** "бик", ***xvala** "вираз подяки", праслов. ***(j)ascergъ** "змій"; давньоруськ. **касожьскыи**, давньоруськ. **сабля**, давньоруськ. **салтанъ** "титул володаря", давньоруськ. **Стрибогъ**).

4.2 Подальша етимологічна кодифікація давнього слов'янського лексикону східного походження сприяє диференціації його на різні генетичні пласти, зокрема, запозичення з тюркських мов (праслов. ***хъмелъ** "хміль", ***obrinъ** "авар", давньоруськ. **бояринъ, женьчюгъ, санъ, каганъ, тълмачъ, ханъ, сапогъ, серьга, яруга** та ін.) і запозичення з монгольських мов (праслов. ***xogōgu** (род. відм. одн. ***xogogъve**) "хоругва").

4.3 Корпус східної лексики неалтайського походження поділяється, зокрема, на давні іранізми (можливо, праслов. ***xvala** "вираз подяки", пов'язане з давніми іранськими архетипами із значенням "славити, хвалити"; праслов. ***divъ** пов'язане з індосвр. праформою із значенням "демон, злий дух"; праслов. ***sinjъ** "синій", пов'язане з давньоіран. формами), лексеми давнього семітського походження через переважно грецьке чи латинське посередництво (слов. ***sōbota, sobota**; власні імена типу рос. укр. білор. **Абакум**, давньоруськ. **Авра(а)мъ, Варнава, Гавриилъ, Давидъ, Захарія, Иаковъ, Илія, Иоаннъ, Лазарь, Моисѣи, Назаринъ, Наумъ, Самьсонъ, Самуилъ, Симѣонъ**, староукр. **Соломонъ**, рос. **Фома**) і запозичення із семітських мов через тюркське посередництво (типу давньоруськ. **салтанъ, султанъ** та ін.). (Болдирев 2000/3:111-112)

4.3.1 Слав. ***тълмаѣ** представлене майже у всіх слов'янських мовах: укр. *Толмач* (оном.), *тлумач, товмач*, рос. *толмач*, білор. *тлумач*, пол. *tlumacz*, чеськ. словац. *tlumač*, ходськ. *tulmač*, морав. *tumač*, словац. *tlmač*, верхньолуж. *tolmač*, болг. *тълмач*, мак. *толмач*, серб. *тѹмѣч*, словен. *tolmač*, хорв.-церковнослов. (глаголич.) *тълмачъ* (пор.: *tilmac* — з "Словника" Ібн Муханни; *тълмац, тълмач* [tilmač] - з "Codex Cumanicus", а також - алт. *тилмеи*, тат. *телмач*, тур. *dilmac*, туркм.

дилмач). Тюркські форми зводяться до тюрк. **кореня** *tıl- // tıl- //- dil*, що зустрічається послідовно майже у всіх тюркомовних народів із значеннями "мова; мовлення, слово", і складного **афікса** суб'єкта або ознаки для відіменних утворень *-мач*, який, очевидно, є результатом морфологічного зрощення простіших афіксів *-ма-* та *-ч*; припускається неалтайське походження тюрк. *tuł* "мова" - зведення цього слова до гебр.-арамейськ. *targūm* "переклад; тлумачення", з одним із кількох давньоанатолійських прототипів якого, можливо, за Менгесом, пов'язане мітаннійськ. арійськ. **talamı* "перекладач, товмач" (Menges Buzantion XVII:261-262; Менгес 1979:146), що тлумачиться однак Е. Ларошем інакше - як мітаннійськ *tal(a)mi* із значенням "великий"; менш прийнятне зведення тюрк. *tułmaç* до мітаннійськ. арійськ. *talamı* "перекладач, товмач" (Kluge, Götze 1953:109; Юр'янкалліо St. Or. 1952 XVII:1-2, Kluge, Mitzka 1967:137); середньовісній тюрк. *tolmetsche* "перекладач" (з XIII ст.) розглядається як запозичення з угор. *tolmács* "тс." або із західнослов'янських мов чи безпосередньо від тюрків (Болдирев 1974/1:135-136; Болдирев 1974/2:55-56; ЕСУМ 1989:153; Фасмер, Трубачев IV:72; Miklosich 1886:396; Miklosich 1885:177; Младенов 1941:644; В'єчкнер Zfs1Ph XIV 51; Радлов 111:1091,1390,1770; Менгес 1979:146-147; Menges Byzantion XVII:261-262; Bárczi 1941:312; Kniezsa 1:772-773; Nemeth Act. or. 1958 VIII: 1-2).

4.3.2 Рос. **буланый** (з 1570р.), укр. діал. *буланий* "про коня ясно-жовтої масті; (діал.) бляклий, блідий", діал. *булавний* "бляклий", ст. *буланих* (XVIII ст.), білор. *буланы* «буланий», мабуть, є давніми запозиченнями з півн.-тюрк. **bulan* (Miklosich 1867: 417; Verneker 1:100), пор. споріднені: староузб. тат. ойр. тув. казах. МК *булан* "лось; ясно-жовтий", алт. хак. *пулан* "тс.", тат. *болан* "олень" (Назаров 1958:15, 266), башк. К. *булан* "лось", кирг. *булан* "вид газелі; ясно-жовтий", башк. *болан* "олень; ясно-жовтий; лось; ясно-жовтий", чув. *палан* "олень, лось", що, очевидно, відповідають тюрк. **палан*, **булан*, які, можливо, походять від поєднання кит. *п'ау* "однорогий олень" і давньокит. *лиён* "единорог", звідки - *б'ау-лиён*, потім *баулён*, *болён*, тат. *болан*; тур. *bulan*- пояснювалось також (Lokotsch 1927: 29; Vamberg 1878:208; Горяев 1896:33) як похідне від іменника *буг* "дим, чад" (тур. *bug* - "тс."); сумнівне також припущення Гомбоца (RSI VII: 187) про запозичення тюркських форм з перської мови; малоімовірне виведення пол. *bulany* з тур. *bulan* через російське посередництво (В'єчкнер 1927: 8). - Шанский ЭСРЯ 1963/ I, 2: 22; Фасмер I: 238; Болдирев 1974/1:133; Болдирев 1974/2:50; Черных I 121-122; Болдирев 1982:289; Дмитриев 1962:530; Korsch AfslPh IX:493; Miklosich 1867:417; Verneker I: 100, Zajaczkowski PJ 1938:4, 35; Егоров 1964:146; Щербак 1961:141 - 142; Стаховский, Этимология 1964: 68; Радлов IV 2:1837-1838; Сетаров 1974:235; Одинцов Этимология 1971:201-204; Севортян 11:260; Sadnik, Aitzetmüller 1:464).

4.3.3 Праслов. ***хорѣгу** (род.відм.одн. **хорѣгѣве*) "прапор" (**<xārāngū*) представлено майже у всіх слов'янських мовах: старослов. *хорѣгы* (род.відм.одн. *хорѣгѣве*), давньоруськ. *хоругы* (род.відм.одн. *хоругове*) "тс., корошов; церковна хоругва; плем'я, рід", *хорюговь*, *хорюговь*, *хорюгувь*, *хорюгувь*, *хорюгѣвь*, *хорюгѣвь*, *хорѣгѣвь* "тс.; скіпетр", русько-церковнослов. **хорѣгви** "плем'я" (1499р.), староруськ. *хоруговь* "прапор, корошов, стяг" (XIVст.), *хоругви* "скіпетр" (XVст.), *хоруговь* "церковна хоругва" (XVIIст.), *хоронгви* "ескадрони", староукр. *хоруговь* "(військовий прапор, військовий загін); хоругва" (XVст.), старобілор. *хоружий* (1488р.), *хоружий* (1488р.), *хоронжий* (1575р.), *хорунжий* (1579р.), рос. *хорѣгѣвь*, *хоруговь*, укр. *хоругів*, *хоругів*, білор. *хоругва*, старопольськ. *chorągiew*, польськ. *chorągiew*, *chorąży* "хорунжий", кашуб. *хоґґва*, *хоґґу*, *хоґґев*, нижньолуж. *chórgoj*, *chórgoj*, середньоболг. *хорѣгва* "прапор, хоругва", *хорѣгва*, болг. *хорѣгва*, серб. заст. *хоругва*, *хоруга*. Ці слов'янські форми остаточно не з'ясовано, як і пізніше праслов. **когѣгу* "прапор; військовий підрозділ", та здебільшого виводяться від монг. *огиңго*, *огиңга* "знак, прапор", книж.-монг. *огиңга* "прапор", похідних від давньомонг. **horoŋga* або **horoŋgo* похідних від *horoŋgo*, утвореного від давнішої форми **hog-i-*, що, як і давньотюрк. *огиң(γ)и* "прапор", пов'язані, на думку Менгеса, з

алтайським коренем *rog- // *xog- // *for-// *hog-/// *og- ; висловлюється також припущення через наявність в слов'янських формах ініціального х- про българське посередництво (Мелиоранский ИОРЯС VII/2:295; Mikkola 1903:11-12; Mikkola 1913 1:176; Mikkola MSFOugr 30/33:12); потребує додаткової аргументації зближення літописних аварів з монгольською чи протомонгольською мовною родиною, генетичне пов'язання їх з протомонгольською конфедерацією — жуань-жуанями і сяньбійцями, що нібито зумовило передачу давньомонг. *hogaŋga // *hogoŋga "прапор" підкореним слов'янським племенам, які брали участь у аварських походах на захід; останнім часом ставиться під сумнів монгольська етимологія слов'янських форм через відсутність давньомонг. ініціального h-(<*p->) у монгольсько-китайських джерелах, зокрема, у словниках і глосаріях епохи Мін (XIX-XVII ст.); з праслов. *xogōgy (род.відм.одн. *xogogъve), очевидно, пов'язане паралелізмом початкових **к**- і **х**- більш пізніе праслов. діал. *korōgy (род.відм.одн. *kogoŋve) "прапор; військовий підрозділ", наявне у староукр. *корогва* "прапор; загін кінноти", *короговъ* "тс.", укр.заст.(іст.) *корогѡв* "прапор; (церк.) прікріплене до держака полотнище чи бляха із зображенням святих", *корогва* "тс; підрозділ у польсько-литовській армії XVI-XVII ст. й війську козаків", діал. *коругва*, *коругѡв* "тс.", староруськ. *корунга* "козацька військова одиниця; хоругва" (XVII ст.), рос.діал. *корогва* "хоругва, прапор", старочеськ. *korúhev*, *korúhva*, чеськ. *korouhev* "прапор; (заст.) військовий кавалерійський підрозділ", словацьк. *korúhev*, заст.(книжн.) *koruhva* "прапор", верхньолуж. *khorhoj* (<*khouruhów //<*chorugъvъ), серб. заст. *коругва*, хорв. рідк. *kóruĝa* "тс.", словен. *karóĝla* (<*karogva) "хоругва"; прус. *saŋyanguſ* "прапор (бойовий); хоругва" (<*karangus) виводиться від праслов.*xogōgy чи від давнішого праслов. *xāŋgānū; латиськ. *karogs* (*karuðgs*) "прапор; (про певну сукупність людей)" вважається запозиченням з рос. *хоругвь*; неприйнятне виведення слов. *xogōgy (род. відм. *xogogъve) від турецьк. *kujruk* "хвіст" (Miklosich 1886:89) або від гот. *hrugga* "посох, палиця", середньовісньонім. *gunge* чи від балкано-герм. *harihrunga (Браун у Соболевського AfSIPh XXXIII:481; Uhlenbeck AfSIPh XV:485; Jagić AfSIPh V:665) (Фасмер, Трубачев ІУ:269; Brückner 1957:182; Срезневский III: 1388-1389; Менгес 1979:157-166; Болдирев 1989:37; Болдирев 1997:46-47; Халимоненко УМЛШ 1977/9:25; ССТМ 11:512-513; Булыка 1980:62; Геров V:507; Miłewski S0 1947/18,33:44-45; Sł. staropolski 1953, 1/4:245-246; Sławski 1:76; Machek 1957:222-223; Machek 1968:278; Holub, Lyer 1967:262; Korsch AfSIPh 9,513; Корш 1908:59; Gombocz 1928:73; Skok I:680; Berneker 1:398; Бернштейн 1974:228-229; Топоров 1980 111:225-227; Гордлевский ОЛЯ У1:327; Kiparski 1934:135-136; Levin SEEV 1974/18:42,55,80,95; Шахматов 1919:19, 26-27; Knutsson 1929:42-43; Poppe Word 1953/9:98).

4.3.4 Давньоруськ. **телега** "візок", як і церковнослов. *телѣга* та пізніші староруськ. *телѣга* "тс." (XIV ст.), *телѣжьникъ* "проїзна дорога" (1518 р.), староукр. *Тележинъ* (назва села у Молдавському князівстві) (1459 р.), *Телѣжиновъ* (потокъ) (назва потоків у Молдавському князівстві) (1479 р.), рос. *телѣга*, укр. діал. *телига*, польськ. *telega* (з рос.), чеськ. *taliga* "волоський двоколісний візок", словацьк. *talička*, болг. *táliga* "візок", діал.заст. *талѣгъ*, *талиги*, *телѣнга*, *теленги* (жін.р., множ.), серб. *táligé* (жін.р., множ.) "візок (однокінний); дроги", *táliga*, *тѣлига* й словен. *toliga*, *taliga* "одноколісний візок, тачка", — здебільшого зводиться до давньомонг. *tälägän* "візок" (збереженого також у староузб. *tälgän* "дерев'яна військова машина", *tälgin* "від візка"), пов'язаного як віддієслівне ім'я на *-yan/-gän* з дієслівною, засвідченою в бурятській мові і халха, основою *tele- "переносити на носилках, переміщувати; перевозити", що пропонується виводити, як і основу *tär-* (у *tärgän* "візок"), від первісної основи-кореня *te-(*tä-); як споріднені з давньомонг. *tälägän* тлумачаться тунгуські утворення з аблаутом: *tolgo-* "везти на санях, їхати саньми" у евенк. *tolgokī* "низькі сани для перевезення вантажів; собачі сани; мисливські сани", негідал. *tolgoki*, евен. *turkī*, *torkī*, удегейськ.орочськ. *tuki*, нанайськ. *toqi*, ульчськ. *tuči* "тс."; давньомонг. *tälägän* зіставляється також з більш віддаленими

дравидійськими формами - таміл *tēr* "візок, колісниця", малаялам *tēr* "тс." (Радлов III:1,1031; Будагов 1960 I:374; Черных II:232; Фасмер IV:37-38; Баскаков 1964: 249, 251, 267; Менгес 1979: 16, 137-145; Болдирев 2000/3: 115-116).

5. Такі зокрема сучасні рішення в етимологічному визначенні деяких номенклатурно-мандрівних архетипів східного походження як важливих фрагментів "культурного" словника Славії, що відтворюють різні етапи етноміграційного поступу на теренах Євразії.

SUMMARY

The article deals with the interlanguage contacts of nancient Slavonic language in terms of Indoeuropean etymology. Linguistic reconstruction, special and temporal identification of orient units are traced in authentic lexicographic sources reflecting the ethnic migration processes on the European and Asian territory.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бенвенист Э. Индоевропейское именное словообразование. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1955.
2. Бирнбаум Х. Праславянский язык: Достижения и проблемы реконструкции. – М.: Прогресс, 1987.
3. БЕР. Български етимологичен речник. – Т. 1-4. – София: БАН, 1971-1995
4. Болдырев Р.В. Некоторые вопросы историко-этимологического изучения тюркских лексических элементов украинского языка // Тюркизмы в восточнославянских языках. – М.: Наука, 1974. – С. 44-61.
5. Болдырев Р.В. Пробні статті "Історико-етимологічного словника Тюркізмів української мови" // А.Ю.Кримський – україніст і орієнталіст. – К.: Наук. думка, 1974. – С.116-122, 131-136.
6. Болдырев Р.В. Слов'янська етимологія і семантичні трансформації лексичних орієнталізмів // Проблеми зіставної семантики. – К.: [КДЛУ], 1997. – С. 44-47.
7. Болдырев Р.В. Слов'янська етимологія і стратифікація лексичних орієнталізмів // Наукові записки АН ВШ України. – К.: Хрещатик, 1998. – Вип. 1. – С.114-125.
8. Болдырев Р.В. Італіко-германіка і Палеославія у координатах індоєвропейського лінгвоетногенезу // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету.– К.: [Видавн. центр КДЛУ], 2000. – Вип. 1. – С. 227-238.
9. Болдырев Р.В. Лексичні орієнталізми слов'янських мов і етимологія // Proceedings UNESCO department Kyiv State Linguistic University.-К.: [UNESCO], 2000.-P.111-131.
10. Будагов Л.З. Сравнительный словарь турецко-татарских наречий. – СПб.: Типография Императорской АН (Репродуцировано фотомеханическим способом с издания 1869-1911 гг.)- М.: Изд-во восточной литературы). – Т. 1-2.
11. Булахов М.Г. "Слово о полку Игореве" в литературе, искусстве, науке. – Минск: Университетское, 1989.– С. 248.
12. Вступ. Вступ до порівняльно-історичного вивчення словянських мов / Відп. редактор О.С.Мельничук. – К.: Наук. думка, 1966.
13. Гамкрелдзе Т.В., Иванов Вяч. Вс. (1984). Индоевропейский язык и индоевропейцы. – Ч. 1-2. – Тбилиси: Изд-во Тбилиского ун-та.
14. Дмитриев Н.К. Строй тюркских языков. - М.: Изд-во восточной литературы, 1962. – С. 503-569.
15. Добродомов И.Г. Проблемы изучения болгарских лексических элементов в славянских языках: Автореф. дис... д-ра филол. наук. – М., 1974.
16. ДТС. Древнетюркский словарь. – М.: Наука, 1969.
17. Егоров В.Г. Этимологический словарь чувашского языка. – Чебоксары, 1964.
18. ЕСУМ. Етимологічний словник української мови: В семи томах / Укл.: Болдырев Р.В. та ін. – К.: Наук. думка, 1982-2002. – Т. 1-4.
19. Илич-Свитыч В.М. Древнейшие индоевропейско-семитские языковые контакты // Проблемы индоевропейского языкознания. – М., 1964. – С. 3-12.
20. ҚТҚЭС. Қазақ Тілінің Қысқата Этимологиялық сөздігі. – Алматы, 1966.
21. Малов С.Е. Памятники древнетюркской письменности Монголии и Киргизии. – М.; Л., 1959.
22. Мартынов В.В. Славяно-германское лексическое взаимодействие древнейшей поры. – Минск: Изд-во АН БССР, 1963.
23. Мартынов В.В. Язык в пространстве и времени: К проблеме глоттогенеза славян. – М.: Наука, 1983. – С. 107.
24. Менгес К.Г. Восточные элементы в «Слове о полку Игореве». – Ленинград: Наука, 1979.
25. Младенов Ст. Старите германски елементи в славянските езици // Сборник за народните умотворения, наука и книжнина. – София, 1909. – Т. 25.
26. Порциг В. Членение индоевропейской языковой области. – М.: Прогресс, 1964.
27. Радлов В.В. Опыт словаря тюркских наречий. – СПб.: Типография Императорской Академии наук (Репродуцировано фотомеханическим способом с издания 1888 – 1911 гг.). – М.: Изд-во восточной литературы, 1963. – Т. 1 – 4.
28. Рамстедт Г.И. Введение в алтайское языкознание. – М., 1955.

29. Севортян Э.В. Этимологический словарь тюркских языков: Общетюркские и межтюркские основы. — М., 1974-1980. -Т. 1 – 3.
30. Старославянский словарь: по рукописям X – XI веков / Под ред. Р.М. Цейтлин, Р.Вечерни, Э. Благовой. – 2-е изд. стереот. – М.: Русский язык, 1999. – 848 с.
31. Трубачев О.Н. Языкознание и этногенез славян: Древние славяне по данным этимологии и ономастики // Славянское языкознание. – М.: Наука, 1983.
32. Трубачев О.Н. Indoarica в Северном Причерноморье: Реконструкция реликтов языка. – М.: Наука, 1999.
33. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / пер. с нем. и дополнения О.Н.Трубачева. – Т. 1 – 4. – М.: Прогресс, 1964 – 1973
34. Черных П.Я. Историко-этимологический словарь русского языка. – М.: Русский язык. 1993.– Т. 1 – 2.
35. Шипова Е.Н. Словарь тюркизмов в русском языке. – Алма-Ата, 1963 – 1976.
36. Щербак А.М. Историческое развитие лексики тюркских языков. – М., 1961
37. ЭСБМ. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. – Т. 1–8. -Мінск: Навука і тэхніка, 1978 – 1999.
38. ЭССЯ. Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд. – Вып. 1 – 21. – М.: Наука, 1974 - 1985
39. Bórczi Y. Magyar szófajti szótár. – Budapest, 1961
40. Berneker E. Slavisches etymologisches Wörterbuch. – Bd. 1 – 2. – Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuch., 1915 – 1924
41. Gombocz Z. Die Bulgarisch – türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache. – Helsingfors, 1912.
42. Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1957.
43. Jóhannesson A. Isländisches etymologisches Wörterbuch. – Bern, 1956.
44. Kluge F., Mitzka W. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. – 20. Aufl. Bearb. Von W. Mitzka. – Berlin: Walter de Gruyter, 1967.
45. Kniezsa I. A magyar nyelv szláv jövevényszavai. – I. Köt., 1 – 2 r. – Budapest, 1955.
46. Lokotsch K.. Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs. – Heidelberg, 1927.
47. Miklosich F. Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprache. – Wien, 1886.
48. Pokorny T. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. – Bd. 1 – 2. – Bern; München: Francke Verl, 1959.
49. Pfeifer W. Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. – 4 Aufl. Erarbeitet unter Leitung Von W. Pfeifer. – Berlin: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1999.
50. Zajęzkowski A. Najstarsza Wersja turecka Husräv - u Širín Qotba. – Cz. III. – Warszawa, 1961.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ НАЗВ СУЧАСНИХ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ МОВ-ГІБРИДІВ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ПІДМОВ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

О.М. Головка

Стаття присвячена виявленню напрямків розвитку англійської мови і функціонуванню сучасних мов-гібридів та професійних підмов, для кожної з яких уже з'явилися лінгвістичні дезигнації. Розглянуто процес впливу англійської мови на інші національні мови, існування мов-гібридів та засоби вербалізації цих процесів. Професійні підмови розглядаються як форми англійської мови, завдяки чому було виявлено основні напрямки їх розвитку. Прیدілено увагу причинам кодування мови та її формам. Виділено основні словотворчі елементи для створення інновацій та виокремлено нові форманти, що передають мовну належність та семантику.

Мова, з часів її виникнення ще у первісному суспільстві, була і залишається головним засобом міжперсонального спілкування. Вона виконує функції формування, збереження, передачі та отримання інформації, що зумовлює її широке використання в соціумі. Жодна інша знакова система не може так повно передати усе семантичне навантаження та конотативне забарвлення, показати ставлення до події, відношення, почуття та ін. Засоби невербального спілкування можуть показати одне, або декілька сторін висловлення думки, але не можуть повністю передати усю повноту висловлювання, як це може виконати мова. Саме тому вона є універсальною знаковою системою. Мовець може закодувати мовним знаком певний процес, явище природи, чи суспільства, а адресант, в свою чергу, спроможний виконати